

Teabepäeva nimetus: Karksi-Nuia Aianduse ja Mesinduse Seltsi mesinike teabepäev

Koht ja aeg: Karksi valla Kultuurikeskuse I korruse sinises saalis (meefestivali raames) Karksi-Nuias, 09.09.2017. a.

Lektor: Olav Renno PhD, lektorileping nr PR-14-A.3-10

Kokkuvõtte teemal: Mesilased ja linnud.

Kõik maailma osised on omavahel seotud mitmesugusel moel. Üks olulisemaid seosemooduseid on toitevõrgustik, mis on ka inimese kui liigi säilimise ja arenemise tähtsaim alus. Seda võrgustikku moodustavate toiteahelate hulgas on meile olulised toidutootmise tehnoloogiad, mis põhinevad looduslike toorainete kasutamisel kas otseselt või nende töötlemiseks looduslike protsesse ja seaduspärasusi mitmeti modifitseerides. Üks loodusandide kasutamise viise on mesindus.

Mesindus on kiviaegsest meekorilusest ehk meejahist üle metsmesinduse tänapäevaks jõudnud modernse mesinduseni, mis on võtnud masstootmise jooned koos kõigi sellega kaasnevate hädadega. Kuna meetootmise tooraine baas – looduslikud õistaimed ja nestet andvad põllukultuurid – on n.ö lageda taeva all nagu valdav osa mesilatestki, siis satuvad meemesilased tahes-tahtmata mitmesuguste taruväliste toiteahelate süsteemi. Neid kui ka nende inimesele olulist toodangut consumeerivad paljud teised loomad, sealhulgas paljud linnuliigid.

Eelmise sajandi keskelt alates on sagenenud kaebused, et rasvatihased käivad talvel tarude lennulaual nokaga vastu taruseina toksides mesilasi tarust väljuma õrritamas ja neid ära söömas. Ka hallpea-rähne ja suur-kirjurähne käib vastu tarusid koputamas ning viimatinimetatu on koguni taruseinasse auke raiunud. Rohkem aga kui iga rasvatihase külastuse puhul kümnekonna töomesilase surmamine ja ärasöömine mõjutab mesilasperet kaasnev häirimine – see ajab mesilased tarus liikvele, millega kaasneb talimoona intensiivsem kasutamine. See võib viia toiduaru enneaegse lõppemiseni ja tuua kaasa eelkevadise näljasurma. Kirjurähni raiutud kuni rusikasuurune auk viib pesas soojusekadudele ja pere võib külmuda. Teised rähnid piirduvad lennulauale ilmuvate mesilaste ärasöömisega.

Suvel püüavad mitmed linnud mesilasi lennult ja veelgi rohkem korjepeatuselt. Mesilasenäpid (Euroopas üks liik – kes meie mesinike õnneks Eestis ei pesitse, Aafrikas paarkümmend liiki, Aasias 7–8 liiki, Austraalias 1 liik) on rästasuured kauni, värvikireva sulestikuga sihvaka noka ja pika sabaga saleda moega linnud. Nad pesitsevad liivajärsakute seinamisse noka ja jalgade abil uuristatud urgudes kolooniatena, milles võib olla kuni mõnisada paari. Enamuse liikide põhitoit on kiletiivalised ja teised putukad, keda püüavad lennult. Mesila naabrina on selline koloonia tegevus üsna laastav, sest üks mesilasenäpp sööb päevas kuni 250 putukat. Ometi on paar asjatundjat Hispaanias hinnanud ründe alla sattunud mesilaspere kaoks vaid 1% töomesilastest. Aga kui niiviisi iga päev ja sadade mesilasenäppide osalusel...?!? Oksalt seirates märkavad need linnud mesilast kasvõi kuni 60 meetri kauguselt ja sööstavad selle jälile. Püütud putukaga naaseb näpp oma isteoksale või -traadile ning asub teda töötlemas. Selleks sätib ta mesilase või herilase rindmikust hoides noka vahele ja äsab teda pead pidi

vastu oksa või traati, et uimastada. Seejärel hõõrutakse-surutakse astlakandja tagakehast mürgiastel ja mürgipõis välja ning neelatakse putukas alla või viiakse poegadele. Pesapojad on erineva suurusega, kuna emalind hakkab oma kuni 10 munalist kurna hauduma kohe peale esimese muna munemist. Kasinamal putuka-aastal jääb palju poegi nälga ja hukkub.

Meil üsna mõõdukal arvul (50 tuhande paari ringis) pesitsev punaselg-õgija püüab muude putukate hulgas ka meemesilasi ja teisi kiletiivalisi. Mürgiastlaga putukate puhul tehakse need korduvalt rindmikku pigistades liikumisvõimetuks ja siis kistakse mürgielund noka abil välja.

Ka mõned hall-kärbsenäpid püüavad väiksemate putukate, eeskätt kahetiivaliste kõrval kiletiivalisi, sealhulgas mesilasi. Enne ärasöömist eemaldatakse nendelt astel ja mürgipõis.

Erialakirjanduses leidub vihjeid, et ka pääsukesed ja piiritajad püüavad muude putukate kõrval vähesel hulgal kiletiivalisi: kimalasi, herilasi ja mesilasi.

Eksootiliste lindude hulgas on mesilasi püüdvaid ja söövaid liike üsna palju. Eelkõige tegelevad sellega rähniste hulka kuuluvad meenäiturid, kes elutsevad Aafrikas ja Lõuna-Aasias. Nende seedimine saab seedekulglas olevate vastavate pärmiseente ja bakterite abil hakkama mesilasvahaga, mis muundatakse linnu organismile sobivateks rasvhapeteks. Need linnud koopereeruvad meemägraga, kes meenäiturite poolt viidatud kimalasepesa lahti kraabivad, mee ise ära söövad ja kärjed, st vaha lindudele jätavad. Muide, meenäiturid on pesaparasiidid, kes ise ei haudu, vaid sokutavad oma munad käo kombel teiste lindude pessa. Ka inimestele osutatakse mesilaste pesade asukohta – pärismaalastel on reegliski, et välja kaevatud ja meest tühjendatud kärjed jäetakse sinnapaika lindudele tarbida.

Ka mitmed tikatiliigid (Põhja-Ameerika „kärbsenäpid“) sööstavad oma seirepaigalt, kuivanud puuladvalt või -oksalt ka möödalendavaid herilasi ja mesilasi tabama; kirjanduses mainitakse selles suhtes eriti metstikatit, *Contopus cooperi*. Mesilasi söövad ka turpialid (*Icteridae*).

Eestis elutseb suvilinnuna tuhatkond paari herilaseviisid, kes toituvad peamiselt kiletiivalistest. Nad kraabivad lahti maa sees olevaid maaherilaste ja kimalaste pesi, süües ära haudmejärgud ja kimalasekärgede vaha, põlgamata ka noka ette sattuvaid tiivulisi. Juhust olles rüüstab herilaseviu ka põõsaoksal rippuvaid metsaherilase pesi. Ei ole täheldatud ühtki meemesilase tarude häirimise juhust. Kagu-Aasias elav tutt-herilaseviu rüüstab peale herilasepesade ka hiid-meemesilase puuokstele ja -tüvedele kinnitatud lamedaid kärgpesi.

Hoolimata lindude poolt mesilastele tekitatud suhtelisest väikesest kahjust soovitakse ikkagi neid mesilatest eemal hoida ja tõkestada tarude ligi pääsemist. Mesilate piiramine mingi võrktara ja -katusega poleks kulutusi väärt. Küll aga on otstarbekas ja vähem kulukas tarude kaitsmine võrguga, Rähnide vastu võiks tarud katta peene tsingitud traatvõrguga, mille silmasuurus on 2 kuni 3 sentimeetrit. Talvel peaks lennuava olema kitsam, et mesilased ei pääseks lennulauale. Puhastuslennu eel lennuava normaalkõrgeks seadimise järel saaks samasugusest traatvõrgust valmistatud kaitsekorvidega takistada tihaste pääsu lennulaua ligi; selline trapetsja ristlõikega kaitsekorv võiks taru külge kinnitatud olla lindude lennulauale pääsemise tõkestamiseks kogu talvegi.

Eeltoodut kokku võttes nendiksin, et paljudele mesinikele häirivana näiv lindude sekkumine meemesilaste ellu ja toimingutesse on suhteliselt vähese mõjuga, välja arvatud rahnide tarudesse tungimise katsete puhul. Muidugi peab jälgima mesilate läheduses nähtavate lindude käitumise arengut ja mesilastele ohtlike ilmingute puhul rakendama keskkonnakaitse reeglitega kooskõlas olevaid meetmeid.